

POZDNĚ GOTICKÁ TVRZ

V UHŘÍNOVICÍCH

zpracoval LADISLAV MÍČEK

S T A Ě

OBECNÁ ČÁST

K opevněným sídlům středověku nepatřily jen velké stavby, jako hradby a kláštery. I drobná šlechta sídlila v opevněných objektech, které ovšem byly rozsahem daleko menší. Těmito stavbami byly jednak hrádky, které stávaly osamoceně, jednak tvrze, které byly vázány na vesnici.

Taková tvrz byla tedy nejen objektem s vojenským významem, ale především obytným a správním. Sídlil zde totiž zeman, rytíř, prostě pán a majitel přilehlé vesnice.

Tato zemanská sídla se stavěla od 13. až do 16. století. Tvrze začínají od 15. století na základě zkušeností z husitských válek zdokonalovat své opevnění. Jedním z prvků opevnění tohoto období je použití střelen pro ruční palné zbraně, jako jsou například hákovnice nebo píšťaly, později muškety². U tvrzí od 15. století většinou chybí hospodářské budovy, z čehož jasně vyplývá, že zeman už sám nehospodařil, jako dříve, ale žil z dávek a poddanských platů, které čerpal ze své vesnice. V této době už tvrz získala naprosto pravidelný tvar čtyřúhelníka, nebo víceúhelníka na rozdíl od 13. a 14. století, kdy tyto stavby měly tvar nepravidelný.

Tvrz stávala buď uprostřed vesnice, nebo na blízkém vyvýšeném místě, byla dominantou vesnice. Ke své ochraně využívala buď návrší nebo rybníka, někdy i kombinace těchto přírodních opevnění³.

Pro své malé rozměry ale tvrze nemohly odolávat v pozdější době silnému nepřátelskému náporu, hlavně dělostřelbě, takže zaniká jejich obranná funkce. V důsledku toho mnoho tvrzí zůstalo.

Koncem středověku se tato zemanská sídla ztrácela rovněž v důsledku refeudalizace⁴. Často přetrvala správní funkce. Sídlii zde správce, tvrz byla administrativním centrem velkostatku. Po třicetileté válce většinou postupně mizí i tato správní funkce.

Některé tvrze tedy opět zanikly, některé byly využity jako sýpky, protože byly kamenné, takže obilí zde bylo zabezpečeno proti ohni. S touto změnou nutně souvisí přestavba, aby vznikla dokonalá sýpka. V patrech byly vybourány příčky, sklepy a přízemí se podrobilo rozsáhlým přestavbám, protože musely unést obrovskou váhu obilí složeného v prvním patře. Stropy byly často nahrazeny dřevěnými palandami, které nesly dřevěné právlaky podepřené sloupky.

Z toho vyplývá, že nyní je pro nás velice obtížné určit, co bylo původní a co bylo přestavěno v období degradace dané tvrze na sýpku. K této přestavbě mohl být navíc použit stejný materiál jako na vlastní stavbu tvrze, což ještě více komplikuje situaci. Rovněž přestavba stropů při zřizování sýpky může podstatně ztížit badateli jeho práci. Zde se naskytá otázka, byl-li strop přestavěn kompletně, nebo jestli byl pouze zpevněn. Rovněž střecha mohla doznat některé změny, protože i půda sloužila jako skladiště obilí. Výměna střešní krytiny během času je samozřejmá⁵.

Tvrze se dělí podle tvaru budovy na tři základní typy. Kruhový typ respektuje kruhovou dispozici s tím, že tvrz leží navíc uprostřed rybníka, nebo je obehnaná vodním příkopem. Tento typ tvrze je typický pro rovinu. Kruhový charakter měla např. tvrz v Martinicích u Votic.

Druhým typem jsou tvrze věžové, z nichž stojí ze zmínku Hradenín, Golčův Jeníkov či Královice, které stejně jako poslední typ palácový /Křepenice, Mrač, i Uhřetovice/ využívají vyvýšeného místa ve vesnici⁶. Blízký rybník bezpečnost obyvatel tvrze jenom zvyšuje. Přístupová cesta obvykle vede kolem celého rybníka, takže se maximálně prodlužuje. Palácové a věžové tvrze svým tvarem odpovídají paláci nebo věži, které jsou součástí dispozice hradu⁷.

POPIS TVRZE

K popisu budovy a okolí

Popis tvrže v Uhřetovicích je vypracován na základě několika prohlídek. Přílohy respektují rozměry tvrže /viz měřítko příloh/. Rozměry některých prvků stavby uvádím v komentáři příloh.

Velice obtížně se mi popisovalo přízemí, které je rozdělené dřevěnou přepážkou na dvě části. Větší část přízemí majitel budovy, JZD Voděrady, pronajalo soukromníkům jako skladovací prostory; druhou, menší část používá JZD dodnes jako sklad. Protože je v přízemí nahromaděn skladovaný materiál, nepodařilo se mi najít sklepení budovy, které zde určitě bylo⁸. V přílohách práce jsou zařazené nákresy přízemí a prvního patra.

Fotografická příloha zachycuje současný vnější vzhled stavby a umístění tvrže v terénu, dva záběry týkající se interiéru byly pořízeny v prvním patře budovy.

Pro nezpracovenost architektonického popisu uhřetovické tvrže jsem nemohl použít žádnou literaturu. Tato část mé práce tedy byla provedena z podkladů, které jsem si vyhotovil sám při prohlídkách objektu.

Snažím se zde především dokumentovat současný stav budovy, podrobný popis vývoje tvrže by mohl samozřejmě dát pouze odborně vedený výzkum s pomocí sondování. Sondy by ovšem neměly zahrnovat pouze vlastní budovu /zjištění přestaveb/, ale bylo by nutné je provést i na území tvrzisté /přesné prozkoumání tvrzisté s cílem určit vedlejší stavby, např. možné sklepení, zbytky hospodářských stavení, stáj atd./.

Orientace stavby v terénu

Uhřínovická tvrz patří ke tvrzím palácového typu. Základnou je obdélník v poměru 2 : 3, což odpovídá rozměrům 12 x 18 m, které nejsou nijak výjimečné.

Zakladatel tvrze využil přirozené ochrany, tj. návrší, které ji chrání ze dvou stran. Návrší, na kterém tvrz leží, tvoří opuková skála, která je zárukou, že nedojde k nepředpokládaným sesuvům půdy pod vahou zdiva. Vzhledem k pevnému podloží si majitelé mohli dovolit rybník, který těsně přimyká ke tvrzišti. Uměle zbudovaný rybník je totiž významným ochranným prvkem /viz fotografie č. 8/. Budova leží síce na nevysokém návrší, ale i to stačí, aby okna prvního patra poskytovala naprosto dokonalý výhled do kraje. Přístupová cesta vedla zřejmě po hrázi rybníka a mohla být v případě potřeby kontrolována ručními palnými zbraněmi na dlouhém úseku. Celé tvrziště, tj. pozemek, který tvrz zabírala, má zhruba kruhový charakter.

Terénní vyvýšenina, i když nevysoká, zajišťovala bezpečnost tvrze téměř ze tří stran. Rybník svým položením zesiloval obranyschopnost budovy ze strany, která je protilehlá průčelí. Stavba byla lehce zranitelná z míst, kde nyní leží tzv. "dvůr" ⁹, protože odtud je k ní volný přístup téměř po rovině /viz fotografie č. 1, 3, 6, 8; náčrt č. 8/.

Část tvrziště, do které vychází průčelí, se později stala centrem tzv. "dvora". Tvrz přestavěná na sýpku tak tvořila dominantu pozdějšího velkostatku. Svědčí o tom i zbytky brány, kterou se do prostoru velkostatku vcházelo /viz fotografie č. 1; náčrt č. 8, bod č. 5/.

Umístění tvrze v terénu tedy respektovalo zákonitosti obranného postavení objektu. Tato tvrz ovšem pochází ze 16. století, kdy stavby podobného typu rychle ztrácejí svůj

vojenský význam. Že obranná funkce měla pro tvrz v Uhřínovicích malý význam, lze odvodit hlavně ze síly zdiva. Zdi silné 80 cm by jistě nemohly klást dlouho odpor útočníkům vyzbrojeným děly. Obranná funkce tvrze byla sice snížena na minimum, ale byla zde. To lze přesvědčivě doložit střelnami, které se na dvou stranách budovy zachovaly dodnes.

Tvrz vznikla v první třetině 16. století. To je období, kdy u nás bohatá šlechta přecházela definitivně od nepřístupných hradů k pohodlným zámkům. Drobnější šlechta, která neměla dostatek prostředků na nákladný zámek, staví dál své tvrze, ale i ty mění svou tvářnost. Od tvrzí, které měly být dokonalými pevnostmi, se přešlo ke stavbám, jež sice nesou označení stejné, ale svým charakterem odpovídají jakémusi mezistupni mezi velkým obytným domem a pevností. Do této kategorie patří i Uhřínovice.

Vnější stav tvrze .

Budova je jednopatrová jako většina tvrzí palácového typu. Nad prvním patrem se zvedá mohutná valbová střecha¹⁰, krytá taškami kladenými jednoduše. Zdi byly celé kamenné, původní cihly bychom našli snad jenom v odlehčovací klenbě zazděných oken¹¹. Nyní je zdivo na mnoha místech opraveno cihlami různé velikosti, což svědčí o snaze udržovat rozpadající se sýpku v takovém stavu, aby mohla dále sloužit¹².

Průčelí má nyní tři vchody. Prostřední vchod byl původní. Odpovídají tomu jeho rozměry, poloha uprostřed průčelí a hlavně odlehčovací vyklenutí, patrné zevnitř. Vchod se směrem dovnitř rozšiřuje /viz nákresy č. 1, 7/. Dveře tohoto vchodu snad pocházejí z období, kdy z tvrze byla zřízena sýpka /viz fotografie č. 11/. Dveře jsou zasazené do robustního rámu z trámů.

Otázka dalších dvou vchodů je prakticky neřešitelná. Jeden z nich /při pohledu na fotografii č. 2 levý vchod/ vede k bočnímu schodišti do prvního patra. To podporuje možnost, že vchod je alespoň stejně starý jako přestavba podlah a schodišť v tvrzi, ne-li starší. Druhým vchodem do přízemí jsou dokonce vrata, zřízená jistě za existence sýpky, kdy bylo třeba dovnitř zajet s různými vozy spod¹³.

Průčelí bylo nejvíce přestavovanou částí budovy. O tom svědčí kromě vchodů i okna v prvním patře. Objevil jsem zde totiž dvě zazděná okna, která jsou ve stejné výši, jako okna nynější, ovšem jsou nižší. Považuji je za okna původní /viz poznámka č. 11/. Dvě okna z pozdější přestavby si zachovala svůj původní tvar s úpravou na okna sýpky /mříže, zděný rám, okenice/, stejně jako ostatní dochovaná okna tvrze /podrobný popis okna - viz nákres č. 5/. Uprostřed prvního patra byl prorežen v souvislosti se sýpkou vikýř¹⁴. Podstatnou součástí průčelí je zděná opěra,

kteřá dosahuje do úrovně prvního patra. Zdivo tohoto zpevnění zdi je kompaktní se zdivem ostatním, i když je hojně opravované. Jestli tato opěra v minulosti dosahovala výš, je těžké určit, pokud ano, mohlo tudy vést schodiště /viz poznámka č. 19/. Průčelí je jednou ze dvou stran budovy, kde se zřejmě v souvislosti s přestavbami sýpky nezachovaly střílny, pokud zde byly. /Průčelí zachycují nákresy č. 1 a 2 a fotografie č. 2, 12/.

Stěna, protilehlá vzhledem k průčelí je při srovnání s ostatními zdmi tvrze v poměrně dobrém stavu, ale i zde je zdivo, původně kamenné opravované cihlami /viz fotografie č. 3/. Tři okna v přízemí a tři v prvním patře pocházejí ze stejné přestavby jako dvě zachovaná okna v průčelí. Zazděná okna jsem zde neobjevil ¹⁵. Zajímavé je, že sedm střílen z osmi původních v této straně tvrze se zachovalo v nezměněném stavu dodnes /viz nákres č. 3, fotografie č. 10/.

Obě boční stěny jsou z velké části opravované cihlami. Pravá boční zeď /viz fotografie č. 4, 7/ nemá střílny stejně jako průčelí. Střílny mohly zaniknout v důsledku rozsáhlých oprav zdi cihlami. V přízemí je zazděné okno, které by jinak bylo shodné s okny dochovanými /viz nákres č. 1, bod č. 10/. Dvě zazděná okna v prvním patře se částečně překrývají s okny nynějšími /viz nákres č. 2, body č. 1, 2/.

Levá boční stěna tvrze má dvě okna v přízemí, která jsou se dvěma okny v prvním patře shodná s ostatními okny tvrze /popis současných oken je v komentáři k nákresu č. 5, vnější vzhled okna - viz fotografie č. 9/. Čtyři střílny v této stěně se dochovaly.

Budova je v současné době ve špatném, i když ne kritickém stavu. Dokladem toho jsou zdi, bez citu opravované cihlami, prořezaná trémová konstrukce stropu v prvním

patře, zničená sgrafita uvnitř stavby /viz popis interiéru/. Na zničení stavby, a to hlavně interiéru, mělo největší podíl používání budovy jako sýpky. V současné době je stavba obrostlá křovím, které samozřejmě poškozuje základy. Devastace rybníka, který ke tvrzišti rovněž přiléhal poškodila, lépe řečeno zničila poslední náznaky původní dispozice tvrze v terénu ¹⁶. Používání tvrze jako skladiště ještě dnes také není ku prospěchu zchátralé budovy.

Současný stav interiéru

Do přízemí nyní vedou tři možné vchody, vchod prostřední je možné považovat za nejstarší /viz nákres č. 7/. Celá plocha je rozdělena přibližně v jedné třetině dřevěnou příčkou. Boční schodiště je jedinou přístupovou cestou do prvního patra. Schodiště, ke kterému vede původní vchod bylo dodatečně zatlučeno ve stropě. Asi třetina přízemí má sníženou podlahu, což lze vysvětlit tím, že do sýpky bylo třeba zajiždět s vozy. Střílny ve dvou stěnách přízemí kryjí prkna. Veškeré střílny tvrze jsou asi 30 cm nad úroveň podlah, to znamená, že při jejich případném použití by střelec musel ležet na zemi. Strop mezi přízemím a prvním patrem podpírá trámová konstrukce, na které jsou přibité fošny /viz nákres č. 4/. Tento strop je slabší než strop o poschodí výš, ale i tak byl v minulosti víc než dostatečnou nosnou plochou pro obilí složené v prvním patře. Přízemí dokumentuje nákres č. 1. Vchod do sklepení tvrze se mi nepodařilo najít pro nahromaděný skladovaný materiál, protože přízemí dodnes slouží jako skladiště. Sklepy mohly být navíc při přestavbě na sýpku zrušené, aby podlaha udržela nápor obilí v přízemí /o existenci sklepení viz poznámka č. 8/.

První patro dokumentuje nákres č. 2 v příloze. Rozděluje je opět dřevěná příčka, která je vedená ve stejných místech jako příčky v přízemí a na půdě. V této příčce je na rozdíl od přízemí průchoď. Obě schodiště spojují první patro s půdou, boční schodiště vede do přízemí. Blízko schodiště ležícího uprostřed budovy je otvor v podlaze, který opět prozrazuje to, že tvrz sloužila jako sýpka¹⁷. V prvním patře jsou zazděná původní okna. Strop prvního patra leží na mohutné, hustě kladené konstrukci z trámů /viz nákres č. 6/. Tři vrstvy trámů poskytují víc než dostačující oporu rozsáhlé střeše tvrze. To si bohu-

žel v minulosti mysleli i jiní, a tak jsou trámy z části prořezány. Trámový systém je ale i tak velice robustní. Část spodního podélného trámu byla později uříznuta, zbytek drží dvě podpěry. Jedna z nich je poškozená od doby, kdy byla vyříznuta část daného trámu¹⁸. Fotografie č. 13 a 14 jasně dokumentují stav, v jakém se strop v současné době nachází. I v prvním patře jsou střílny zakryty prkny. Kromě čtyřech zazděných oken /viz popis vnějšího stavu tvrze/ jsem v prvním patře objevil později zazděné místo, buď okno nebo výklenek ve zdi. Bez otlučení zbytků omítky se nedá určit funkce bývalého otvoru. Je možná i úvaha, že šlo o dveře¹⁹.

Mapa hradů a zámků uvádí, že jde o pozdně gotickou tvrz s renesančními sgrafity²⁰. August Sedláček se ve svých "Hradech a zámcích" zmiňuje rovněž o malbách v interiéru a říká, že tyto malby už nejsou znát²¹. Ani při pečlivé prohlídce přízemí a prvního patra nelze tato sgrafita najít. Na jejich zničení mělo lví podíl užívání tvrze jako sýpky. Ještě dnes jsou v prvním patře umístěny části zařízení, jímž se dovnitř foukalo obilí. To vysvětluje z velké části otlučenou omítku interiéru. Sgrafitová výzdoba je tedy nenávratně ztracena, v této otázce by mohl pomoci snad jen odborně vedený výzkum zbytků omítky.

Také půda sloužila jako skladiště obilí. Svědčí o tom nejen bytelná konstrukce stropu mezi prvním patrem a půdou, ale i dvě dřevěná schodiště, která sem zajišťují pohodlný přístup. Valbovou střechem nese mohutná trámová konstrukce, která prořezána nebyla. Zvláštní pozornost zde zasluhují čtyři pevně stavěné nosné stolice v rozích půdy, které spolu se čtyřmi dalšími opěrami drží celý složitý systém střešních krovů. Na lajkách mezi trámy jsou jednoduše kladené tašky.

Otázka stropů a střešních krovů je v případech tvrze v Uhřetovicích problematická. V poměrně krátké době zde totiž proběhly dvě přestavby /viz kapitola Z historie tvrze a vesnice Uhřetovic/.

První přestavba byla ještě přestavbou tvrze, kterou se její majitel snažil udržet dále jako sídlo. Druhou přestavbou z budovy vznikla sýpka. Je málo pravděpodobné, že by při této přestavbě byly vybourány stropy, když obnova tvrze proběhla jistě ne více než třicet let předtím. Naskýtá se tedy domněnka, že došlo pouze k vybourání příček a zpevnění stropů. Celkové předělání stropů při přestavbě na sýpku je ale také možné. V této otázce by také pomohl pouze odborný výzkum. Dochovaná schodiště mají mírný sklon ²², boční schodiště se dokonce překrývá s okny, takže nejsou starší než přestavba na sýpku.

Podle Augusta Sedláčka tvrz v Uhřínovicích postavil Jan. To znamená, že tvrz vznikla někdy v první polovině 16. století a patří tudíž k poslední "generaci" tvrzí, o čemž svědčí kromě doby vzniku i neprosto pravidelný obdélníkový půdorys.

Jan Absolon koupil roku 1558 od Viléma Trčky z Lípy vsi Lično a Třebešov, který po roce prodal a věnoval své manželce Kateřině 325 kop v Uhřínovicích ²⁹. Po smrti Jana /1566/, zakladatele tvrze, se stal pánem vesnice jeho syn Jan Absolon. Za tohoto vlastníka byla vesnice na vzestupu. Jan Absolon vlastnil k roku 1590 tvrz a ves Uhřínovice s poplužním dvorem, ovčínem, mlýnem s olajnou, sousední ves Lično s poplužním dvorem, mlýnem a pilou a díl vsi Radostovice /druhý díl patří k častolovickému panství/ ³⁰. Druhá žena Jana Absolona, Johanka Absolonová z Radče, koupila od jeho strýce Mikuláše Absolona z Ledské pro sebe zpět Uhřínovice, které Mikuláš zdědil a nemohl Johance vyplátit 10 000 kop míšeňských, na které měla nárok po svém muži ³¹.

Začátkem 17. století patřily k tvrzi dva mlýny: Blažkovský /Podličenský/ a Podstránský /Podliský/ a další příslušenství /Sedlášek uvádí DZ 134. A I a 181. C 16/.

Johanka z Radče odkázala před svou smrtí roku 1609 Uhřínovice svým třem dětem z prvního manželství ³². Její dcera Kateřina se provdala za Mikuláše Talacka z Ještětic a společně roku 1615 vyplátili další dva díly Uhřínovic ³³.

Absolonové z Ledské byli poměrně bohatou šlechtou. Svědčí o tom skutečnost, že Jan Absolon z Ledské k roku 1603 přiznával 67 osedlých ³⁴. Po jeho smrti se k uhřínovickému statku dostává Mikuláš Talacko prostřednictvím sňatku s nevlastní dcerou Jana Absolona Kateřinou. Mikuláš měl v roce 1615 díl panstvíčka o 35 osedlých, jeho žena Kateřina Talacková vlastnila druhý díl s 34 osedlými /viz poznámka č. 34/. V berní roku 1620 bohužel chybí díl Mikulášův, Kateřina vlastní 32 osedlých.

"Mikuláš Talacko z Ještětice a na Ouřeňovicích" byl nejvýznamnějším z majitelů vesnice, neboť zastával vysoký úřad krajského hejtmána Hradeckého kraje³⁵. Je zajímavé, že byl po roce 1620 odsouzen konfiskační komisí ke ztrátě třetiny majetku, ale poněvadž už v dubnu 1621 přissahal věrnost císaři, místo konfiskace zaplatil pokutu 600 kop grošů míšeňských³⁶. Statek mu zůstal až do jeho smrti v roce 1638. Jeho děti dostaly Uhřínovice a Radostovice, Lično získala jeho druhá manželka Anna z Bubna. Ta měla po své smrti i Lično přenechat dětem³⁷. Anna se ale vdala za Volfa Bedřicha Cetlice ze Seindorfu, který se stal majitelem Lična a spolu si činili nárok i na Uhřínovice³⁸. Uhřínovické panství se tak podstatně zmenšilo. Vesnici získal syn Mikuláše Jan Talacko z Ještětice, který vyplatil své spoludědice. Jan Talacko byl majitelem vesnice do roku 1661, tj. v období, kdy byly už samostatné Uhřínovice v nezadržitelném úpadku. Svědčí o tom berní rula z roku 1654, která pro Uhřínovice uvádí pouze 8 osedlých³⁹. Tento pokles z 69 osedlých z roku 1615 /i když k Uhřínovicům patřilo Lično/ je snad příliš velký, i když uvažujeme důsledky třicetileté války. Vyplývá to tedy hlavně ze zesílení refeudalizace po třicetileté válce, ožebračování rytířstva a hromadění půdy panským stavem. K roku 1654 se v Uhřínovicích uvádí 16 hospodářských usedlostí⁴⁰ a 262 strychů polí. Počet obyvatel Uhřínovic v padesátých letech 17. století a poměr katolíků a nekatolíků dokumentuje soupis poddaných podle víry, pořázený v roce 1651. Talackové měli ve vesnici celkem 86 obyvatel, z toho 47 katolíků a 39 nekatolíků⁴¹.

Jan Talacko prodal roku 1661 Uhřínovice svému příbuznému Adamovi Jindřichovi Talackovi z Ještětice za 6 900 zlatých⁴². K Uhřínovicům stále patřily blízké Radostovice, kde ale dvůr zřejmě zanikl. Janovi se tato prodeje jistě vyplatila, protože určitě za panství dostal mnohem víc,

než musel dříve zapletit Cetlicovi jako přímý dědic. Adam Jindřich po čtyřech letech prodal statek, tvrz a vesnice Uhřínovice a Radostovice se ziskem za 7 500 zlatých majiteli Častolovic Janovi Václavovi z Oprštorfu ⁴³.

V době, kdy Uhřínovice koupil Jan Václav /roku 1665/, byla tvrz již ve zchátralém stavu. I když měl k dispozici pohodlný zámek v Častolovicích, obnovil zchátralou tvrz v Uhřínovicích, se kterou zřejmě počítal jako se sídlem pro jednoho ze svých dědiců. Jan Václav byl posledním, kdo věřil v perspektivní budoucnost tvrze a panství, které k ní patřilo. August Sedláček píše: "Na sýpce u dvoru stojící čte se nápis, upamatující na Jana Václava z Oprštorfu, kte-rý byl sídlo to obnovil /z letopočtu jen 16.. znáti jest/". K této obnově budovy mohla patřit i zmíněná renesanční sgrafito, i když se zdá, že obnova proběhla snad příliš pozdě. Více pravděpodobná je obnova budovy někdy kolem roku 1600 nebo v první třetině 17. století. Tento problém se rovněž týká nynějších oken tvrze /viz poznámka č. 11/.

Jan Václav Ignác Oprštorf z Dubu zemřel v roce 1676. Jeho synové si po šesti letech rozdělili panství. Uhřínovice s oprevenou tvrzí získal Jan Václav Šebastian ⁴⁴. A. Sedláček cituje stav tvrze: "tvrz Ouřeněvice se světnicemi, pokojemi, komorami, kuchyní, sklepem suchým i podzemními" /viz poznámka č. 44/. Dvůr v Radostovicích je k roku 1682 označen jako pustý. Oprštorfové byli v této době již v krizi. Celé panství Oprštorfů koupil v roce 1684 hrabě Tomáš Černín z Chudenic ⁴⁵. Uhřínovice se tak dostaly natrvalo pod Častolovické panství.

Tomáš Černín ovšem nepotřeboval tvrz jako sídlo. K tomu mu sloužil reprezentativní zámek v Častolovicích. Tvrz, i když obnovená, ztratila během několika let všechny svůj význam. Někdy čas ještě možná sloužila jako správní budova velkostatku, ale i tato funkce rychle zanikla.

O stavu uhřínovického velkostatku na přelomu 70. a 80. let 17. století jistě hodně napoví počty kusů domácích zvířat zde chovaných. Roku 1676 se zde chovalo 12 tažných volů, 685 ovcí a 32 vepřů. O pět let později měl statek v Uhřínovicích 15 tažných volů, 18 dojnic, 514 ovcí a 6 vepřů ⁴⁶.

Celé častolovické panství koupil od Tomáše Černína v roce 1694 Adolf Vratislav, hrabě ze Šternberka ⁴⁷. Tvrz v Uhřínovicích na přelomu 17. a 18. století tedy zaniká, je přebudována na sýpku. Uhřínovice patřily Šternberkům celé 18. a 19. století. V roce 1921 proběhla na častolovickém panství pozemková reforma, z 4 548 ha půdy Šternberkům zůstalo 2 500 ha ⁴⁸, uhřínovický dvůr byl rozparcelován ale až o dva roky později ⁴⁹.

A. Sedláček napsal, že malby na stěnách tvrze v Uhřínovicích byly znát ještě roku 1825. To znamená, že tato výzdoba byla zničena už když Sedláček psal své "Hrady a zámky". Sýpka byla jistě po celé 18. a 19. století opravována, jak o tom svědčí různé cihly ve zdech. Po roce 1923, kdy byl dvůr rozparcelován, si ji rozdělilo mezi sebou několik soukromníků. V této době mohly vzniknout v dnešní podobě oba okrajové vchody. Další úpravy následovaly po převzetí dvora jednotným zemědělským družstvem. Do budovy byl např. zaveden elektrický proud, protože sloužila dále jako skladiště.

Z Á V Ě R

KONFRONTACE OSUDŮ TVRZE V UHŘÍNOVICÍCH S OSUDEM TĚCHTO STAVEB OBECNĚ

Zbývá zhodnotit, jaký význam měla tvrz v minulosti. Její vývoj má obdobné dimenze, jako vývoj, který je pro tvrze uveden v obecné použité literatuře /viz poznámka č. 7/.

Tvrz vznikla v první polovině 16. století jako sídlo drobného šlechtice. V této době byla jakýmsi mezistupněm mezi velkým domem a malou pevností. Tvrz v Uhřínovicích má palácový charakter, nad prvky obrany převažují prvky obytného domu. Rovněž dobou vzniku se řadí k poslednímu vývojovému stupni tvrzí. Na nákladný zámek neměl rytíř finanční prostředky a tak tvrze tohoto období mají pro majitele význam reprezentativního sídla. Reprezentativnost tvrze v Uhřínovicích lze dokumentovat tím, že zde byla sgrafitová výzdoba, což je opět obecný rys. Ráz opevněného sídla si tvrze zachovávají i v této době, i když v menší míře. Vždyť uhřínovická tvrz byla chráněna jednak vývýšeninou, jednak rybníkem.

Uhřínovické panství stálo na vrcholu vývoje na konci 16. století, kdy jej ekonomicky pozvedl Jan Absolon /zemřel roku 1606/, na vysoké úrovni jej držel ještě i významný Mikuláš Talacko /zemřel v roce 1638/. Od počátku druhé poloviny 17. století Uhřínovice ztrácejí na významu, což je opět obecný rys. Svědčí o tom tři rychle následující prodeje. Ani obnova tvrze provedená Janem Václavem z Oprstorfu /zemřel roku 1676/ nemohla natrvalo zvrátit sestupnou tendenci ve vývoji.

Tvrz v Uhřínovicích zanikla typickým způsobem. V důsledku zcelování panství po třicetileté válce takto tvrze ztrácely svůj význam jako sídla drobné šlechty a o něco později i význam správní.

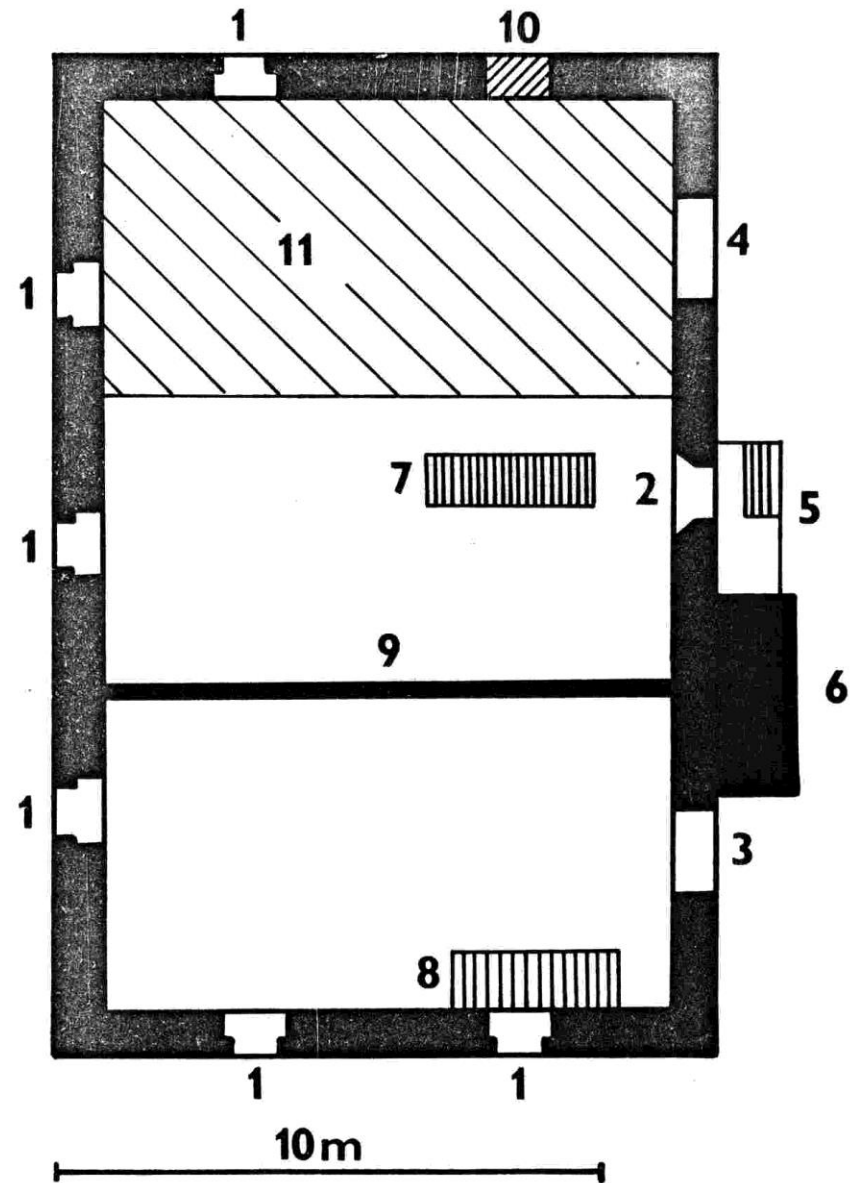
Uhřínovická tvrz tedy nijak nevybočuje z obecných závěrů o těchto stavbách. Smutným rysem v její minulosti je zničení výzdoby v interiéru. Zajímavá je i snaha Jana Václava z Oprstorfu, který se marně pokusil udržet význam tvrze její přestavbou.

N Á K R E S O V Á P Ř Í L O H A

Tato příloha dokumentuje především věci tělového rázu, kde není možná dokumentace fotografickým materiálem. První dva nákresy zobrazují současný stav přízemí a prvního patra. Další nákresy se týkají jednotlivých prvků stavby.

Poslední část této přílohy je jakýmsi situačním plánkem, který se společně s fotografiemi zabývá umístěním tvrze v terénu.

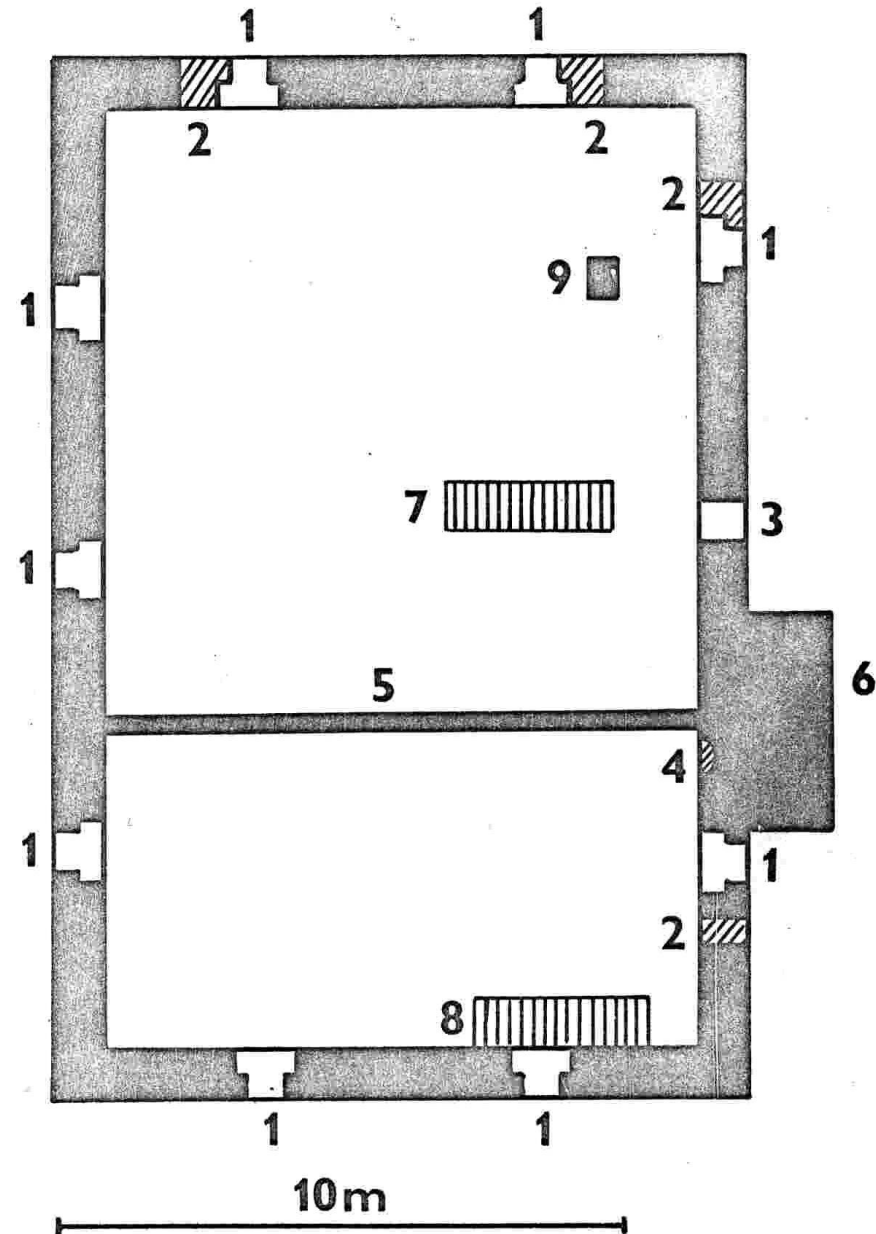
Všechny nákresy mají stručný komentář ve formě v. - světlivek, významné jsou doplňky k nákresu č. 5, kde se zabýváme tzv. "dvorem", jehož nynější stav konfrontují se situací jaká zde byla v minulém století, kdy umístění budov ještě mělo typický ráz feudálního velkostatku.

- Náčrtek č. 1:
1. Okna /viz náčrtek č. 5/
 2. Původní vchod do přízemí /viz náčrtek č. 7/, vchod se směrem dovnitř rozšiřuje, má odlehčovací klenbu
 3. Vedlejší vchod, který mohl být zřízen po přestavbě tvrze na sjezdu a předělán na nouzový stav. Cílem obou vedlejších vchodů je pro laika prakticky neřešitelná
 4. Vrata; platí pro ně totéž, jako pro bod č. 3
 5. Násap se schody
 6. Opěrná zeď průčelí
 7. Dřevěné schodiště do prvního patra. Ve stropě je zatlučeno
 8. Dřevěné boční schodiště do prvního patra. Dnes jediná přístupová cesta do prvního patra.
 9. Dřevěná příčka
 10. Zazděné okno, původně shodné s okny č. 1
 11. V této části přízemí je podlaha o 70 cm níž. Souvisí to zřejmě s vraty /bod č. 4/. Mohly zde být v minulosti totiž uskladněné vozy a zemědělské stroje

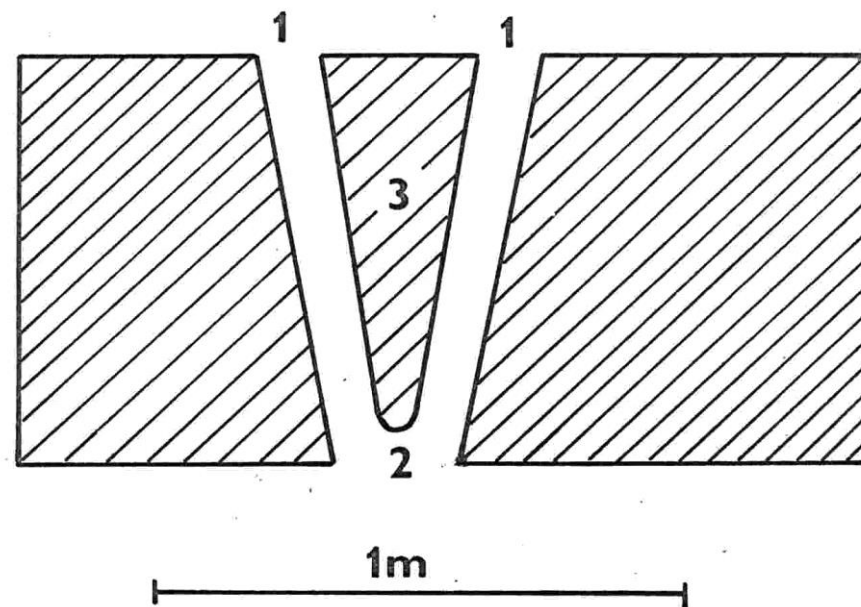
2. PRVNÍ PATRO *současný stav*

1:100

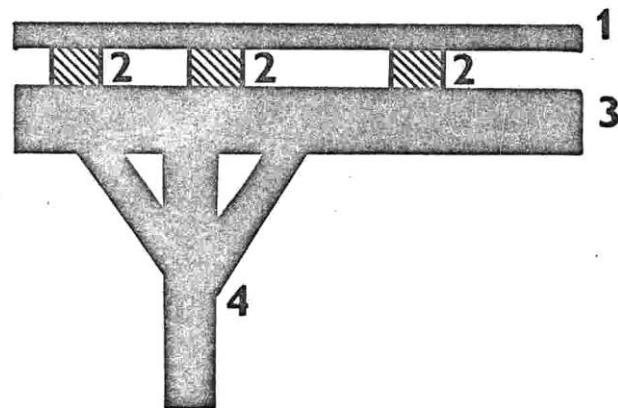

- Náčrtes č. 2:
1. Nynější okna
 2. Zezděná původní okna
 3. Víkry
 4. Zezděné místo /viz poznámka č. 12/
 5. Dřevěná přička
 6. Opěrný pilíř zdi
 7. Schodiště uprostřed budovy
 8. Boční schodiště
 9. Otvor v podlaze

3. STŘÍLNA

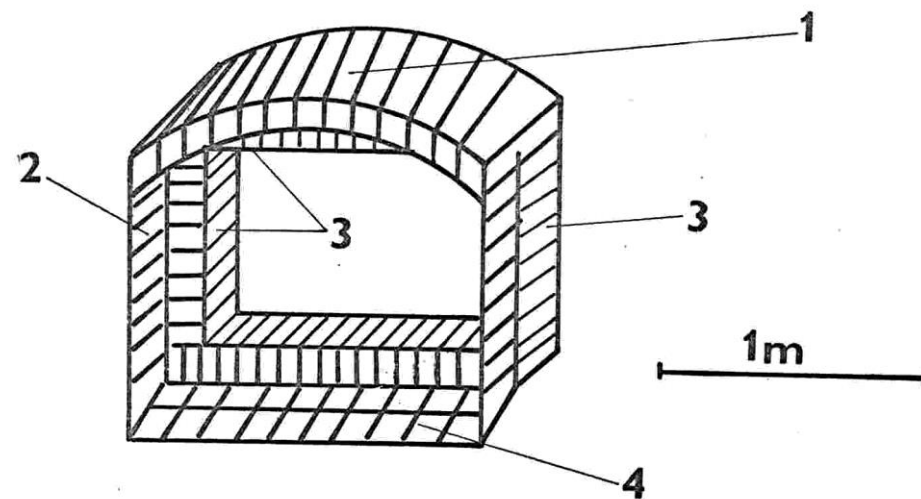
4. STROP MEZI PŘÍZEMÍM A PATREM

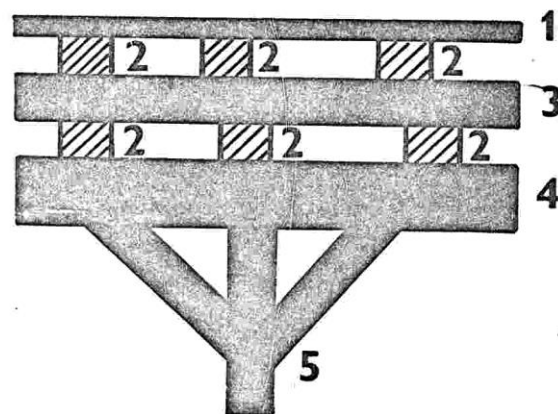
- Náčrso č. 3:
1. Dva otvory uvnitř budovy. Tudy se prostrkovala palná zbraň
 2. Utvor ve zdi zvenčí
 3. Vyzdívka. Neztěžovala zřejmě příliš míření, ale snižovala riziko zásahu zvenčí na minimum

- Náčrso č. 4:
1. Fošny
 2. Příčné trámy
 3. Podélný nosný trám. Je vedený přes celou budovu, tj. téměř 16 metrů
 4. Podpěra podélného nosného trásu -
jedna z těchto podpěr chybí,
druhá je poškozena

5. OKNO

6. STŘEP MEZI PATREM A PŮDOU

Náčrt č. 5: 1. Odlehlovací klenba okna

2. Perzpet

3. Zmenšení prostoru okna a jeho změna
na obdélníkový tvar cípovou vyztužicí.
V této vyztužici je zapuštěna sítňová
mříž, která není pro zjednodušení
zobrazena

4. Železný rám v ležecí poloze, i
délková rozměry 16 x 16 cm

Rozměry okna: 132 x 114 cm

Náčrt č. 6: 1. Pošny

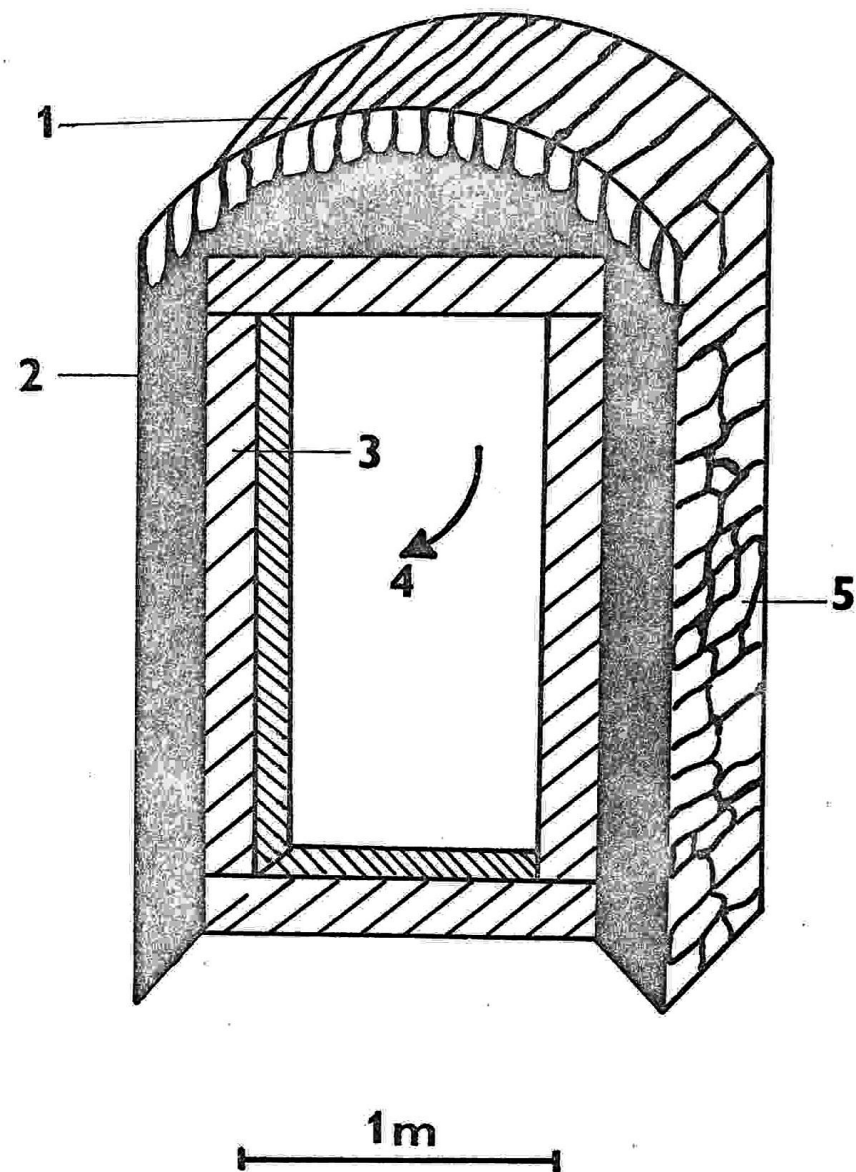
2. Příčné trámy

3. Podélné trámy

4. Podélný nosný trám

5. Popis podélního nosného trámu

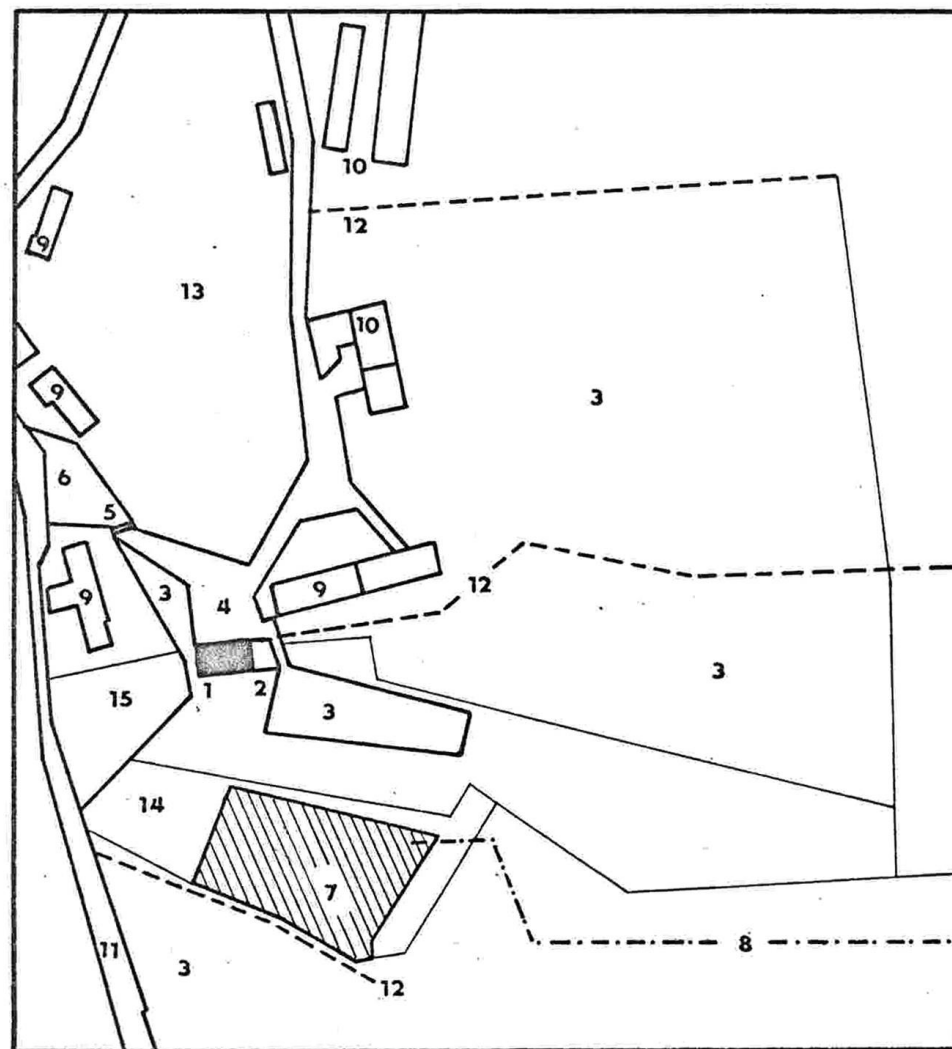
7. VCHOD DO PŘÍZEMÍ

- náčres 8. 7:
1. Odlehčovací klenba dveří
 2. Rozlišení vchodu
 3. Rám dveří z trámů
 4. Směr otvírání dveří /"dovnitř"/
 5. Zeď tvrze, původně kamenná, posléze často opravovaná cihlami
- Rám dveří; dveře samostatně jsou
ve špatném stavu

8. TVRZ S ČÁSTÍ VESNICE

1:2880

- Náskres č. 8:
1. Tvrz
 2. Oplotený pozemek příslušející k budovám
/fotografie č. 2 a 5/
 3. Sady
 4. Volné prostranství před tvrzí
/fotografie č. 2/
 5. Zde stála v minulosti brána velkostatku
/fotografie č. 1/
 6. Přístup ke "dvoru" od vesnice
 7. Rybník
 8. Odtok z rybníka
 9. Obytné domy
 10. Budovy JZD
 11. Silnice
 12. Polní cesty
 13. Pozemky patřící k obytným domům
 14. Pozemek mezi rybníkem a silnicí
 15. Z tohoto místa je k tvrzí nejbližší přístup

Plánek byl pořázen podle pozemkového plánu vesnice, který zpracoval v roce 1964 Ústav geodézie a kartografie pro kraj Východočeský v Pardubicích. Náčrt je celkově téměř zjednodušený, aby odpovídal požadovaným účelům.

Abych mohl přesněji určit, jak byl v minulosti velkostatek situován, provedl jsem konfrontaci uvedeného plánu vesnice s mapou "Obec Úřetovice" z roku 1877.

Je rozdíl od nynějšího stavu byl "dvůr" uzavřený, což je tomu nyní. Měl téměř obdélníkový tvar, tvrz se nacházela v jeho jihozápadní části. Na severu byl ohraničen rohovou budovou, jejíž umístění je shodné s budovou u. 10 na náčrtu, která byla přimykala k rohovému objektu nacházejícím se v pozemku označeném u. 13. Uhlí stavení uzavírala prostor mezi již zmíněnou rohovou budovou a mezi starou hospodářskou budovou, která na náčrtu zprava přimyká k obytnému domu stojícímu u tvrze.

Komunikace za posledních sto let nedoznaly podstatných změn. Na mapě z roku 1877 je zakreslena polní cesta, která vedla mezi rybníkem a tvrzí. Zářez po této cestě je patrný na fotografii č. 8. Lze se domnívat, že přístupová cesta k tvrzi vedla v době, kdy budova měla obytnou funkci, kolem rybníka po jeho hrázi.

Další rozdíly, týkající se vesnice jsou detailního rázu.

FOTODOKUMENTACE

- č. 1 Tvrz v Uhřetovicích, přestavěná na sídlo. Byla byla později největší budovou velkostatků. Na levém okraji záběru je zbytek zdi, do které byla zpuštěna vrata, jimiž se do velkostatků vjíždělo. Na pravé straně snímku tato zeď pokračuje, ale je mnohem nižší, zřejmě tak byla později upravena.
- č. 2 Průčelí budovy. Fotografie výmluvně dokumentuje současný stav zdiva tvrze. Na snímku, od kterého je snímek pořízen, je ke stavbě přístup po rovině.
- č. 3 Strana budovy protilehlá k průčelí a levá strana. To jsou nejzachovělejší stěny tvrze, i když jsou i zde rozsáhlé opravy cihlami. Terén častí tvrze, kterou zachycuje snímek je velice členitý, k jeho prozkoumání by bylo nutné použít sondy. Titulní fotografie práce je výřezem tohoto záběru.
- č. 4 Pravá-boční stěna tvrze. V přízemí je zazděné okno, které bylo shodné se současnými okny, v prvním patře byla zazděna dvě původní okna. Rozsáhlé opravy cihlami jsou zde jasně patrné.
- č. 5 Levá boční stěna. Zachovala se všichni střešní okna. Zazděná okna jsou zde neobjevila. Ze časti původních střešních okna se pět zachovalo.
- č. 6 Část tvrze směrem napravo od průčelí. Snímek je ohraničen zdí velkého velkostatků.
- č. 7 Zdivo tvrze je z velké části opravováno cihlami různých rozměrů. Na snímku zdiva se dají vidět spíše malé stopy po původních kamenných cihlách,

- č. 13 Vnitřek tvrze. Obje zářily, týkající se interiéru byly pořízeny v první potřebě, ve větší a menší míře, ne však příliš. Všechny byly pořízeny, aby bylo možno rozpoznat část zachovalých stavebních prvků, zejména těch, které byly v době vzniku tvrze součástí celku. Tyto byly pořízeny poslední náznak, aby byly v době vzniku tvrze.
- č. 14 Snímek dokumentuje bytelný strop mezi prvními patry a přízemím. Trámy jsou z části poškozené, což je jeden z příkladů nezodpovědného přístupu k budově v minulosti. Druhým takovým příkladem, a to příkladem daleko více citelnějším jsou otlučené omítky uvnitř stavby, ze kterých se zachovaly jen zlomky, jak nám ukazuje tento snímek.

0.1

4.3

4.4

4. 5

4. 6

E. 7

L. 8

N. 11

. 12

